

Луцький національний технічний університет
Волинський національний університет імені Лесі Українки

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ**

Колективна монографія

Видання десяте

Луцьк
Вежа-Друк
2024

УДК 338.48
П 33

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Луцького національного технічного університету
(протокол № 2 від 10 жовтня 2024 р.)*

Рецензенти:

Лютак Олена Миколаївна, доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи та досліджень Луцького національного технічного університету

Папп Василь Васильович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму Мукачівського державного університету

Лажнік Володимир Йосипович, кандидат географічних наук, професор, професор кафедри економічної та соціальної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки

Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання десяте / за наук. ред. проф. Матвійчук Л.Ю., проф. Барського Ю.М., доц. Лепкого М.І. – Луцьк: Вежа-Друк, 2024. – 320 с.

ISBN 978-966-940-630-9

*Збережена авторська орфографія, пунктуація та стилістика.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.*

УДК 338.48

ISBN 978-966-940-630-9

© авторські тексти,
Луцький національний
технічний університет,
2024

Автори:

Білецький Ю.В., кандидат біологічних наук, доцент кафедри географії Волинського національного університету ім. Лесі Українки

Гладкий О.В., доктор географічних наук, академік НАН ВО України, професор кафедри туризму та рекреації Державного торговельно-економічного університету

Громик О.М., кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Дащук Ю.Є., кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Зубехіна Т.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Ільїн Л.В., доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Ільїна О.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Ільтьо Г.Ф., кандидат політичних наук, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін Мукачівського державного університету

Килівник В.С., кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної та реабілітаційної медицини Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Книш С.С., аспірант кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Корсак В.І., доктор економічних наук, професор, голова ради директорів компанії VolWest Group

Кузьмін І.В., доктор технічних наук, професор Вінницького національного технічного університету

Левчук О.І., аспірант кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Лепкий М.І., кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

Лета В.В., кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін Мукачівського державного університету

Лисюк Т.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Волинського національного університету ім. Лесі Українки

Лужанська Т.Ю., кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та суспільних дисциплін Мукачівського державного університету

Любіцева О.О., доктор географічних наук, академік НАН ВО України, професор, завідувач кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ЗМІСТ

ВСТУП	6
ЧАСТИНА 1. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ	7
Перспективи розвитку стандартизації суб'єктів гостинності України	8
Наукові підходи до цифровізації критеріїв оцінки ефективності, якості та оптимізації функціонування інформаційних систем в туризмі та рекреації	37
Стратегічні підходи до управління бізнесом сфери гостинності в умовах повоєнного відновлення	60
Виставкова діяльність як ефективна організаційна форма просування бренду туристичної фірми	73
Кейтеринг як сучасний тренд у сфері гостинності: перспективи та виклики	85
Напрями удосконалення управління стратегічним маркетингом закладів ресторанного бізнесу	94
Форми інноваційного підприємництва готельно-ресторанного господарства регіону: вектори національного та міжнародного досвіду	112
Перспективи використання технології штучного інтелекту в діяльності підприємств індустрії туризму та гостинності	121
ЧАСТИНА 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	156
Лемки як найзахідніша етнічна група українського народу та її туристичний потенціал	157
Перспективи розвитку суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу регіонів України в сучасних умовах	178
Аналіз доступності об'єктів туризму та закладів розміщення для осіб з особливими потребами у місті Луцьку	208
Сутність та значення культурного туризму в системі розвитку регіонів	219
Інноваційні підходи до інформатизації військового туризму в Україні: перспективи розвитку	232
Сталий розвиток туризму в сільській місцевості: вітчизняний та міжнародний досвід	263
Становлення та функціонування природоохоронних територій України	283

АНАЛІЗ ДОСТУПНОСТІ ОБ'ЄКТІВ ТУРИЗМУ ТА ЗАКЛАДІВ РОЗМІЩЕННЯ ДЛЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У МІСТІ ЛУЦЬКУ *

У 1991 р. Генеральна асамблея UNWTO (Всесвітня туристська організація) прийняла резолюцію під назвою «Створення умов для розвитку туризму осіб з обмеженими можливостями в 90-ті роки» (Creating Tourism Opportunities for Handicapped People in the Nineties). Текст цієї резолюції був оновлений у 2005 р. у Дакарі (Сенегал), де туризм для неповносправних осіб був проголошений як «Туризм, доступний для всіх». Декларація щодо організації туристських подорожей була прийнята на 18 сесії Генеральної Асамблеї в Астані (Казахстан) у 2009 р., де UNWTO закликала держави-члени: зробити свої туристські об'єкти та установи доступними для людей з обмеженими фізичними можливостями; публікувати об'єктивну інформацію про існуючі служби прийому для людей з обмеженими фізичними можливостями та про проблеми, з якими вони можуть зіткнутися під час подорожі¹.

Національною туристичною організацією України доступний туризм оголошено головною темою 2024 р. Створення умов для забезпечення доступності туристичних послуг людям з обмеженими можливостями виходить сьогодні на одне з перших місць у системі стратегічних цілей розвитку туризму. Особливо актуального значення набуває ця проблема у зв'язку із збільшенням кількості осіб, які отримали поранення в зоні бойових дій, саме їм необхідна реабілітація та соціальна допомога. Зазвичай це молоді, активні люди, які прагнуть до активного способу життя та спілкування. Серйозні травми часто призводять до інвалідності, тому такі громадяни потребують створення належних умов для життєдіяльності та інтеграції в суспільне життя.

14 квітня 2021 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено «Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року». Метою Стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги нарівні з іншими.

Туризм відіграє значну роль у збереженні і розвитку культурного потенціалу, сприяє гармонізації відносин між країнами та народами, а також змушує уряди, громадські організації та комерційні структури активно брати участь у справі збереження та оздоровлення навколишнього середовища. Розвиток сучасного суспільства в кожній цивілізованій країні включає створення комфортних умов життя для всіх верств населення. Важливим та актуальним завданням світової спільноти є дослідження процесу інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство, а також розробка принципів, механізмів, ключових напрямів та практичних рекомендацій для вирішення цього завдання.

---

* Автори Ільїна О.В., Ільїн Л.В., Мар'юсик А.Ф.

¹ Бейдик О.О., Мельничук А.Л., Топалова О.І. Адаптивний туризм: суспільно-географічні підходи до дослідження. Науковий вісник Херсонського державного університету. Географічні науки. 2016. Вип. 3. С. 51-61

За даними світової статистики, приблизно 15% населення світу складають особи з обмеженими можливостями. У країнах Європи цей показник коливається від 22% до 31%, в США становить 17% населення. Незважаючи на це, через бар'єри у навколишньому середовищі, люди з інвалідністю подорожують менш активно. Важливо враховувати, що подорожі цієї категорії осіб складають значну частку в загальному обсязі туризму, досягаючи 7–8% в світі, 11% в Європі та 11% у внутрішньому туризмі США та Австралії. Найбільш активно подорожують туристи з інвалідністю з Великої Британії та Німеччини².

У ході наших досліджень ми проаналізували значну кількість термінів і понять, що використовуються для означення туризму для людей з інвалідністю. Серед найбільш поширених можна виділити такі поняття, як «доступний туризм» (*accessible tourism*), «туризм для усіх» (*tourism for all*), «безбар'єрний туризм» та «туризм для людей з обмеженими можливостями»³.

Аналіз цих термінів свідчить про те, що вони мають різні змістові відтінки, що іноді призводить до складнощів у їх використанні. Загального та універсального поняття «туризм для людей з обмеженими можливостями» поки немає, і це є предметом наукових дискусій.

«Адаптивний туризм» – це відносно новий вид туристичної діяльності, розрахований на людей з обмеженими фізичними можливостями, який є видом адаптивної рухової рекреації та сприяє фізичній реабілітації, оздоровленню та соціальній інтеграції особливої соціальної категорії населення⁴.

Поняття «безбар'єрний туризм» має різні трактування. Згідно рекомендацій з доступного туризму (прийняті на підставі резолюції А / RES / 637 (XX) Генеральної Асамблеї ЮНВТО в серпні 2013 р.) «Туризм, доступний для усіх», – це форма туризму, яка включає в себе процес співпраці між різними учасниками сфери туризму, який дозволяє людям з особливими потребами у доступності, включаючи мобільну, візуальну, слухову і когнітивну складові доступності, функціонувати незалежно, на рівних умовах з почуттям власної гідності через надання універсальних туристичних продуктів, послуг і середовища⁵.

Дарсі С. та Діксон Т. вважають, що «доступний туризм» – це процес надання інвалідам та літнім людям можливість самостійно, справедливо, гідно функціонувати шляхом надання універсальних туристичних продуктів, послуг та навколишнього середовища⁶.

² The principles of accessible tourism development as outlined by the World Tourism Organization (UNWTO). URL: <https://www.unwto.org/tourism-statistics> (дата звернення: 12.07.2024)

³ Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 11.04.2024 р.)

⁴ Бейдик О.О., Ільїн Л.В., Топалова О.І. Адаптивний туризм в Україні: картографічне та структурно-логічне моделювання. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання третє / за наук. ред. проф. Матвійчук Л. Ю. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2017. С. 44-57

⁵ Рекомендации по доступному туризму на основании резолюции A/RES/637(XX) Генеральной Ассамблеи ЮНВТО. URL: http://www.disright.org/sites/default/files/source/12.12.2016/yunvto_rekomendacii_podostupnomu_turizmu.pdf (дата звернення: 20.08.2024)

⁶ Darcy, S., Dickson, T. A Whole-of-Life Approach to Tourism: The Case for Accessible Tourism Experiences / S. Darcy, T. Dickson / Journal of Hospitality and Tourism Management, 2009. – Issue 16 (1), p. 32–44

Інклюзивний туризм – це форма туризму, що враховує процес співпраці між різними учасниками сфери туризму, і надає доступ особам з особливими потребами, включаючи рухову, візуальну, слухову і когнітивну складові доступності, функціонувати незалежно, на рівних умовах, з почуттям власної гідності через надання універсальних туристичних продуктів, послуг.

На думку Матвійчук Л.Ю. та Чепурди Л.М., доступне середовище інклюзивного туризму – це вид безбар'єрного середовища, яке адаптоване у відповідності до вимог людей з особливими потребами, де усі без винятку туристи мають рівноправний, безперешкодний доступ до усіх туристичних об'єктів (безперешкодне пересування, відчуття комфорту, можливість вільно спілкуватися, знаходити необхідну туристичну інформацію тощо). Автори виділяють основні компоненти доступного середовища інклюзивного туризму: *інституційний*, тобто удосконалення інституційного середовища розвитку інклюзії, формування стратегії та планів щодо забезпечення інклюзивності; трансформація відповідних органів влади та структур, що відповідають за інклюзивні процеси в регіонах країни; *просторовий*, тобто створення доступного середовища та безбар'єрної туристичної інфраструктури, що включає можливість пересування і користування спеціальними технічними пристроями для того, щоб люди з особливими потребами мали доступ до туристичної інфраструктури; *інформаційний*, тобто надання людям з особливими потребами повної інформації про діяльність туристичних об'єктів в доступних форматах і з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, які враховують різні форми порушень (інвалідності); *комунікативно-організаційний*, тобто організація комунікації між усіма суб'єктами туристичної діяльності, в тому числі людьми з особливими потребами на засадах рівних можливостей, поваги та гідного відношення один до одного⁷.

При дослідженні адаптивного туризму залучаються різноманітні методи, підходи, методики та технології (методи аналізу та синтезу, дедукції та індукції, методи моделювання, картографічний, статистичний, порівняльно-географічний та методи сучасних комп'ютерних технологій та інновацій).

Як зазначають Бейдик О.О., Мельничук А.Л., Топалова О.І., термінологічна база інвалідного туризму з плином часу модифікується, набуває нових понять або позбавляється старих. Це стосується структурно-логічної моделі, яка віддзеркалює відповідні суспільні прошарки, які входять до адаптивного туризму (рис. 1-2).

При визначенні системної організації та класифікаційних характеристик адаптивного туризму логічно припустити, що вони мають певні змістові й формальні дотичні: мету подорожі, спосіб пересування, характер організації, форми подорожування, вікова ознака, категорії обмеження функцій організму, групи за нозологічними формами захворювання, характер організації подорожі та тип супроводу.

---

⁷ Матвійчук Л.Ю., Чепурда Л.М. Формування доступного середовища інклюзивного туризму. Економічний форум. 2020. № 2. С. 74-80

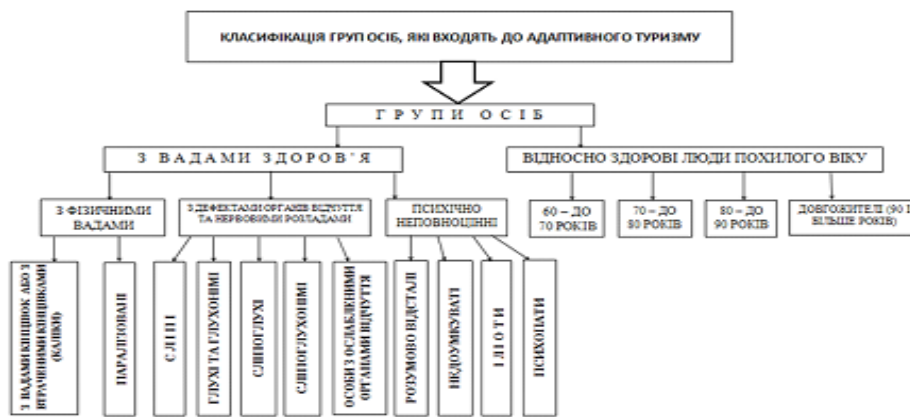

Рис. 1. Структура контингенту потенційних адаптивних туристів⁸

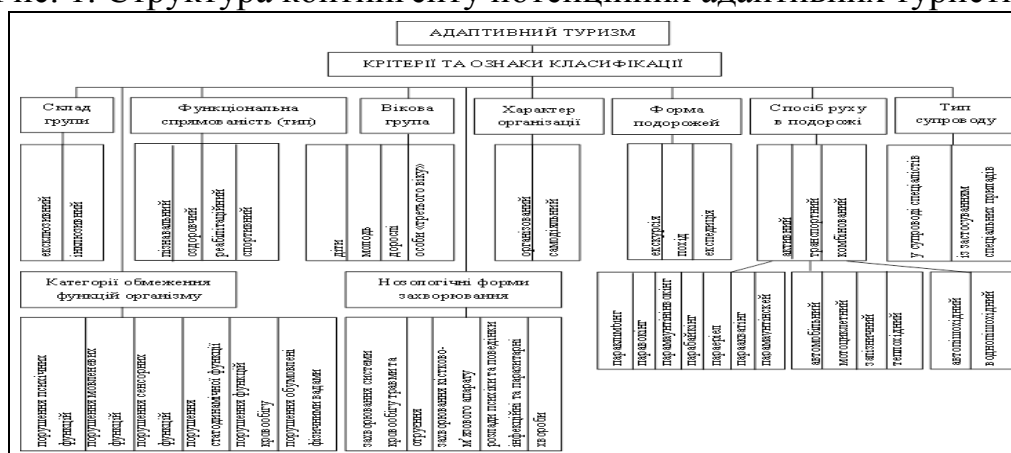

Рис. 2. Класифікація адаптивного туризму⁸

За основним функціональним напрямом (метою подорожі) адаптивний туризм поділяють на культурно-пізнавальний, оздоровчий, реабілітаційний та спортивний. Культурно-пізнавальний адаптивний туризм – вид рекреаційно-туристської діяльності, що збагачує людину пізнавальною інформацією (відвідування музеїв, театрів, виставок, історико-культурних, архітектурних або археологічних пам'яток, унікальних природних об'єктів) і є частиною психолого-педагогічної та соціальної реабілітації.

Задоволення туристських потреб вимагає певного набору засобів. В адаптивному туризмі засобами задоволення потреб є різноманітні блага – туристські об'єкти, туристські товари і послуги, цінність яких виявляється завдяки тому, що особа з обмеженими можливостями прагне до соціальної інтеграції та потребує реабілітації, що дає їй змогу задовольнити потреби певної мотивації. Є велика кількість мотивів, які залежать від індивідуальних особливостей людей. В адаптивному туризмі окрім культурного, природного, економічного, екологічного мотивів ми виокремлюємо реабілітаційні мотиви, що спонукають до подорожі, задовольняють реабілітаційні потреби. Виходом із системи служить туристсько-адаптивний ефект, який виявляється у зміні соціального статусу людини, стереотипу її поведінки (соціально-побутова

⁸ Бейдик О.О., Мельничук А.Л., Топалова О.І. Адаптивний туризм: класифікація та науково-методологічні підходи до суспільно-географічного дослідження. Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. праць. Херсон : ПП Вишемирський, 2015. С. 29–39

адаптованість осіб з інвалідністю), впевненості у власних можливостях, перспективи подальшого працевлаштування, ч. в сфері туристської індустрії⁹.

Туристсько-адаптивний ефект досягається за рахунок взаємодії системи управління з реалізуючими структурами, що об'єднані різнобічними зв'язками спеціалізованої (доступної) туристської інфраструктури й туристськими ресурсами на певній території.

Аналіз статистичних даних Державної служби статистики України засвідчує щорічне зростання кількості осіб з особливими потребами (табл. 1). Така тенденція вимагає посиленої уваги до таких осіб та необхідність забезпечення їх прав на рівні можливості з іншими громадянами та доступність до туристичних об'єктів та засобів розміщення. В Україні станом на 2022 р. проживало 2725,8 тис. осіб з інвалідністю, у Волинській області 82906 особи (з них: I група – 8370, II групи – 26206, III групи – 42615, дітей з інвалідністю до 18 років – 5717 осіб).

Таблиця 1

Чисельність осіб з інвалідністю в Україні, тис. осіб
(укладено за матеріалами Державної служби статистики України)¹⁰

	Роки					
	2011	2016	2019	2020	2021	2022
I групи	310,5	250,3	226,3	222,3	215,0	207,2
II групи	1078,7	919,0	896,1	900,8	897,1	886,7
III групи	1155,7	1291,2	1375,7	1416,0	1449,1	1469,7
діти з інвалідністю	165,1	153,5	161,6	163,9	162,9	162,2
РАЗОМ	2710,0	2614,1	2659,7	2703,0	2724,1	2725,8

У місті Луцьку, як і в усьому світі, питання доступності туристичних об'єктів та інфраструктури для осіб з обмеженими можливостями стає все більш актуальним. Згідно з даними державної статистики, на 2024 р. у Луцьку проживало понад 30 тисяч осіб з інвалідністю, що становить близько 10% населення міста¹¹. Це значна кількість людей, які потребують спеціальної уваги та адаптованої інфраструктури для комфортного перебування та відвідування туристичних об'єктів.

Оцінювання доступності готелів та історико-культурних об'єктів є ключовим етапом у розробці стратегій підвищення рівня доступності та інклюзивності туристичного середовища. Особи з інвалідністю є однією з найбільш виключених груп суспільства. Це виключення проявляється в різних сферах, включаючи професійну, освітню, культурну та соціальну, і продовжується через багато усталених політик, практик та стереотипів. Одним

⁹ Топалова О.І. Суспільно-географічні передумови та перспективи розвитку адаптивного туризму в Україні : автореф. дис. ... канд. геогр. наук; спец. : 11.00.02 – економічна та соціальна географія / Олеся Іллівна Топалова. К., 2016. 20 с.

¹⁰ Державна служба статистики. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_szn_zb.htm (дата звернення: 22.09.2024)

¹¹ Головне управління статистики у Волинській області. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.07.2024)

з основних чинників виключення є наявність бар'єрів, які ускладнюють участь та доступ до різних сфер життя. Розвиток інклюзивного туризму має декілька напрямків діяльності, таких як лікувально-оздоровчий, культурно-пізнавальний, сімейно-молодіжний та інші.

Технічні вимоги для створення безбар'єрного середовища. Створення доступного середовища для усіх відвідувачів, незалежно від їхніх фізичних можливостей, є одним із ключових принципів сучасного суспільства. Це стосується й сфери туризму, де інклюзивність стає дедалі важливішим чинником для залучення гостей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Це не лише гуманітарна місія, але й розумний бізнес-хід, адже з кожним роком зростає кількість людей, які подорожують і шукають доступні місця для відпочинку.

Доступне середовище охоплює низку аспектів, які роблять місце придатним для людей з різними типами фізичних обмежень. Це може включати:

– *фізичний доступ*: наявність пандусів, підйомників, поручнів, дверних прорізів достатньої ширини, доступних санвузлів тощо;

– *інформаційна доступність*: надання інформації в доступних форматах, наприклад, шрифтом Брайля, за допомогою аудіо-повідомлень, мови жестів тощо;

– *комунікаційна доступність*: забезпечення можливості спілкування з персоналом та іншими гостями за допомогою сурдоперекладача, телефонних терміналів для людей з вадами слуху тощо;

– *психологічна доступність*: створення атмосфери, в якій усі гості відчувають себе комфортно та поважають їхні потреби.

ДБН В.2.2-40:2018, основний нормативний документ в Україні, що стосується доступності будівель та споруд, визначає низку загальних вимог, які повинні бути враховані при проектуванні, будівництві та експлуатації закладів розміщення та туристичних об'єктів. Поміж них: а) *доступність входів та виходів* (вхідні групи повинні бути обладнані пандусами або підйомниками, якщо рівень підлоги вище 0,6 м); ширина пандуса повинна бути не менше 1,2 м, а його ухил не більше 5%; підйомники повинні мати достатній розмір, щоб на них міг заїхати візок з людиною; дверні прорізи на вході повинні мати ширину не менше 90 см; б) *доступність шляхів евакуації* (усі шляхи евакуації повинні бути доступними для людей з інвалідністю, що пересуваються на кріслі колісному (ширина не менше 1,2 м, а також бути позбавлені будь-яких перешкод; на шляхах евакуації повинні бути встановлені візуальні та аудіо-сигнали тривоги); в) *доступність санітарних кімнат* (у кожному санвузлі повинна бути кабінка для людей з інвалідністю, що пересуваються на кріслі колісному (розміри не менше 1,5 м x 2,0 м, а також бути обладнана поручнями, тривожною кнопкою, дзеркалом, умивальником та унітазом, розташованими на доступній висоті. У санвузлі повинні бути присутні візуальні та тактильні позначки для людей з вадами зору); г) *доступність інформації* (уся інформація, що надається гостям, повинна бути доступною для людей з порушеннями зору та слуху. Це може включати інформацію, розміщену на веб-сайті, в брошурах, а

також візуальні та аудіо-повідомлення. Інформація для людей з вадами зору повинна бути представлена шрифтом Брайля, а також аудіо-повідомленнями. Інформація для людей з вадами слуху повинна бути представлена візуально, а також за допомогою жестової мови; д) наявність кваліфікованого персоналу (персонал закладів розміщення та туристичних об'єктів повинен бути навчений працювати з людьми з інвалідністю. Вони повинні знати, як надати допомогу людям з різними типами фізичних обмежень, а також бути готовими спілкуватися з ними в доступних форматах. Персонал також повинен бути знайомий з правилами та нормами, що стосуються доступності); е) *контроль доступності* (важливо регулярно проводити перевірки доступності закладів розміщення та туристичних об'єктів, щоб виявити та усунути будь-які перешкоди. До цих перевірок рекомендується залучати людей з інвалідністю, щоб отримати їхню думку та рекомендації); є) *інформування* (заклади розміщення та туристичні об'єкти повинні інформувати своїх гостей про те, які послуги доступності вони пропонують. Це можна зробити за допомогою інформаційних стендів, брошур, веб-сайту тощо. Важливо, щоб інформація була представлена у доступних форматах, наприклад, шрифтом Брайля, за допомогою аудіо-повідомлень, мови жестів тощо¹².

Нами здійснено оцінювання доступності історико-культурних об'єктів та готелів міста Луцька згідно з технічними вимогами та стандартами, встановленими відповідними нормативно-правовими документами. Оцінювання включало: наявність документів, що підтверджують відповідність інклюзивним стандартам, використання міжнародних символів доступності, безпроблемність входу, безпеку сходів, наявність пандусів, використання вказівних табличок шрифтом Брайля, а також обізнаність персоналу з правилами прийому осіб з особливими потребами¹³.

Оцінювання доступності історико-культурних об'єктів. Доступність історико-культурних об'єктів є важливим аспектом для забезпечення інклюзивного туризму та доступу до культурної спадщини для всіх верств суспільства. Оцінка доступності цих об'єктів відіграє ключову роль у визначенні їхньої придатності для відвідування особами з різними фізичними можливостями.

Як засвідчують результати оцінювання, більшість історико-культурних об'єктів не відповідають основним вимогам інклюзивності (рис. 3). Лише 2 об'єкти (Окольний замок, Музей сучасного українського мистецтва Корсаків) мають документ, який підтверджує відповідність стандартам ДБН або ISO з питань доступності для осіб з інвалідністю. Безпроблемний вхід на територію є лише у деяких з них, і лише один об'єкт (Лютеранська кірха) має облаштований пандус, що відповідає стандартам з кутом нахилу 8° та шириною 101 см. Безпечні сходи, прості у користуванні, зустрічаються також не на усіх об'єктах.

¹² Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. ДБН В.2.2-40:2018. Київ, 2018. URL: <https://dreamdim.ua/wp-content/uploads/2019/03/DBN-V2240-2018.pdf> (дата звернення: 17.08.2024)

¹³ Ільїна О. В., Мар'юсик А. Ф. Оцінка доступності історико-культурних об'єктів та закладів розміщення міста Луцька для людей з особливими потребами. Перспективи розвитку індустрії туризму і гостинності в Україні і світі: тези доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 13–14 вересня 2024 р.). Луцьк: ЛНТУ, 2024. С. 80-83.

Тільки Окольний замок використовує вказівні таблички шрифтом Брайля, що є важливим для осіб з вадами зору. Не всі об'єкти мають персонал, обізнаний з правилами та етикетом приймання осіб з мобільними обмеженнями, що підкреслює недостатню увагу до навчання співробітників. Міжнародні символи доступності використовуються тільки в Окольному замку та Музеї технологій минулого. Більшість об'єктів, за винятком Кафедрального костелу святих апостолів Петра і Павла, Синагоги, Єзуїтського колегіуму, музею книги і музею дзвонів не забезпечують безпроблемний доступ на свою територію. Це є показником низького рівня інклюзивності серед історико-культурних об'єктів міста Луцька.

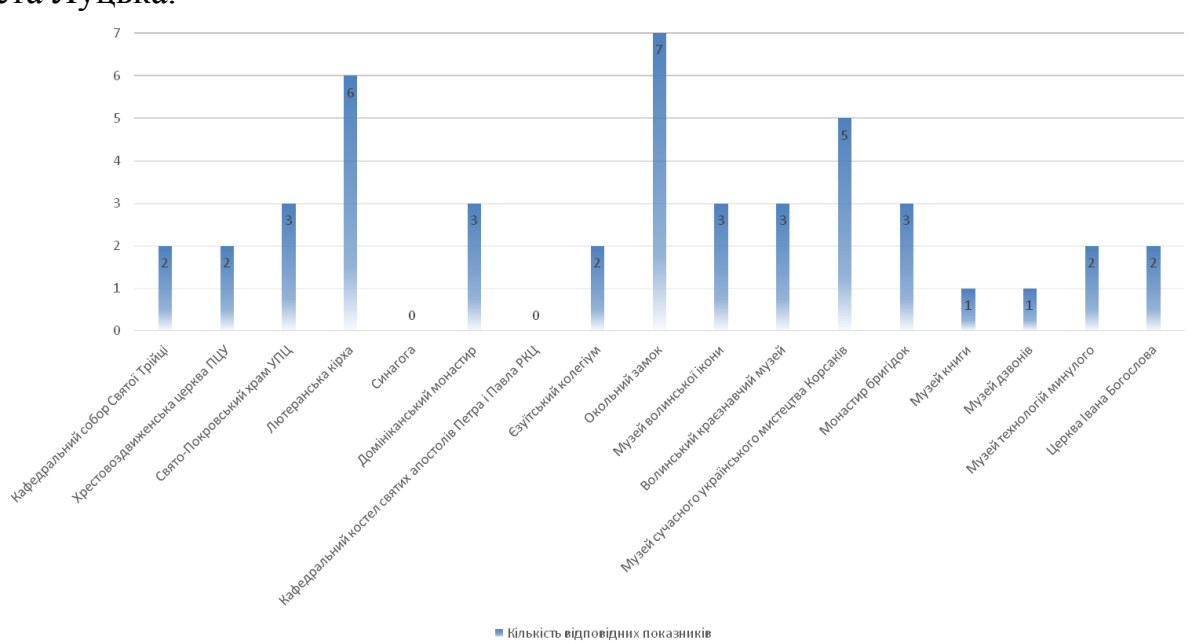

Рис. 3. Відповідність об'єктів історико-культурної спадщини міста Луцька

Більшість об'єктів не мають повної відповідності до вимог інклюзивності, однак, позитивним аспектом є високий рівень обізнаності персоналу з правилами та етикетом приймання осіб з особливими потребами у більшості музеїв і культурних об'єктів.

Забезпечення доступності історико-культурних об'єктів має вирішальне значення для інклюзивності, дозволяючи всім відвідувачам, незалежно від їхніх фізичних можливостей, насолоджуватися та цінувати культурну спадщину.

Окольний замок має найвищу відповідність – 7 балів, що свідчить про дотримання стандартів доступності. Лютеранська кірха відповідає 6 балам, а Музей сучасного українського мистецтва Корсаків – 5 балам. Такі об'єкти, як Синагога та Кафедральный костел святих апостолів Петра і Павла РКЦ мають 0 балів, що свідчить про відсутність дотримання перелічених стандартів доступності.

Оцінювання доступності закладів розміщення. Доступність в готелях та закладах розміщення є однією з ключових складових інклюзивного туризму. Забезпечення комфортного та безбар'єрного середовища для всіх гостей, включаючи людей з різними фізичними можливостями, стає необхідною передумовою для підвищення якості обслуговування та розвитку туристичної

індустрії. Результати оцінювання засвідчують, що, лише кілька готелів мають документ, що підтверджує їхню відповідність інклюзивним стандартам (ДБН В.2.2-40:2018 чи ISO Standard 21902). Це готелі Мотор, Ribas Rooms, Power House, Space Apart, Україна і Noble. Два готелі – Ribas Rooms та Адреналін використовують міжнародні символи доступності для осіб з інвалідністю. Наявність відокремлених місць для паркування зазначена у кількох готелях, серед яких Ribas Rooms, Срібні лелеки, Україна, Версаль, Адреналін і Світязь. Більшість готелів забезпечують безпроблемний вхід (крім Power House і Світязь, де існують певні перешкоди). Готелі Noble та Профспілковий мають сходи, обладнані пандусом з поручнями, а 7 готелів мають пандуси з різним нахилом і шириною.

Висота стінки рецепції варіює від 80 см (Power House) до 122 см (Адреналін). Аналіз спеціальних умов проживання та обслуговування, засвідчує, що 6 готелів, з 18 вивчених, мають обладнані номери для осіб з інвалідністю (доступні універсальні вбиральні та системи безпеки та евакуації).

Готель Noble має найвищу відповідність – 12 балів, що свідчить про чітке дотримання стандартів доступності. Готелі Ribas Rooms та Адреналін – 10 балів, а Україна – 11 балів. Найменша відповідність виявлена для готелю «Power House» (1 бал), що свідчить про мінімальне дотримання вимог доступності (рис. 4).

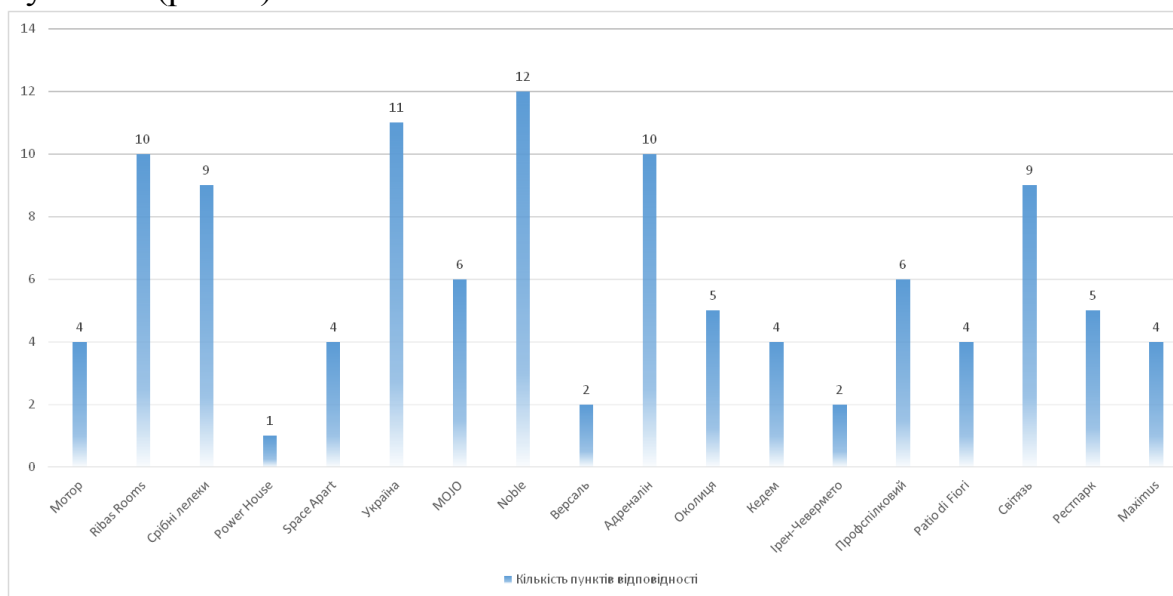

Рис. 4. Відповідність засобів розміщення міста Луцька

Отже, перед готельним бізнесом стоять значні виклики у забезпеченні інклюзивності та доступності для осіб з інвалідністю. Поліпшення у цій сфері вимагає комплексного підходу, включаючи оновлення інфраструктури, підвищення обізнаності персоналу, а також впровадження і дотримання відповідних стандартів. Важливо, щоб готелі не тільки відповідали мінімальним вимогам, але й прагнули створити комфортне та відкрите середовище для всіх своїх гостей.

Досягнення доступності в готелях та закладах розміщення є однією з ключових складових інклюзивного туризму. Забезпечення комфортного та безбар'єрного середовища для всіх гостей, включаючи людей з різними фізичними можливостями, стає необхідною передумовою для підвищення якості обслуговування та розвитку туристичної індустрії.

Доцільним є запозичення міжнародного досвіду щодо впровадження туризму для осіб з особливими потребами у місті Луцьку. У ряді країн створені спеціальні сайти для людей з особливими потребами, для зручного вибору та визначення доступності історичних пам'яток та міст, розроблені сайти про доступність туристичних об'єктів та закладів розміщення (функціонує загальноєвропейський портал)¹⁴.

Туризм для людей з обмеженими можливостями – це розвинений прибутковий бізнес, адже у кожній країні є туроператори, які спеціалізуються на цьому. У рамках доступного туризму функціонує веб-сайт ENAT (Європейські мережі доступного туризму). ENAT є неприбутковою асоціацією для організацій, які прагнуть бути «лідерами» у вивченні, просуванні та практиці доступного туризму.

Це сприяє покращенню доступності туристичної інформації, транспорту, інфраструктури, дизайну та обслуговування для відвідувачів з усіма видами потреб¹⁵.

Значного прогресу у розвитку туризму для осіб з особливими потребами досягнуто у ряді розвинених країн світу^{3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11}. Так, у США незалежне федеральне агентство United States Access Board сприяє рівності прав для людей з особливими потребами шляхом розробки керівних принципів і стандартів універсального дизайну. Туристичні маршрути, які передбачені для використання людьми з інвалідністю, повинні починатися із зручного заїзду, та відповідно облаштованого паркування та зупинки для транспортних засобів.

В Іспанії інклюзивний туризм став однією з головних цілей агентства з туризму Agència Catalana de Turisme. Каталонія має понад 1100 туристичних об'єктів, які адаптовані для людей з інвалідністю та понад 150 км зелених доріг та доступних стежок. Пропонуються послуги з польотів на адаптованих повітряних кулях, вітрильні школи, а також активні види відпочинку (катання на байдарках, дайвінг, верхова їзда). На сайті також є посилання на доступні транспортні засоби, музеї, галереї, зокрема на Національний музей мистецтв Каталонії (MNAC). Гірськолижний курорт La Molina адаптував деякі свої траси для катання на лижах. Спеціальне туристичне агентство Barcelona Special Traveller, спеціалізується на інклюзивному туризмі та гарантує доступність перевезень, проживання та всі необхідні послуги (тури, екскурсії, відвідування тощо). Більшість експозицій в музеях та пам'яток архітектури адаптовані для людей з сенсорними вадами за допомогою дублювання написів шрифтом Брайля, звукового опису та тактильних моделей.

---

¹⁴ Europe easier for all travelers! URL: <https://www.accessibleeurope.com> (дата звернення: 10.08.2024)

¹⁵ Європейські мережі доступного туризму ENAT. URL: https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.mission_statement (дата звернення: 04.09.2024)

Туристична галузь Польщі починає відповідати очікуванням та потребам людей з особливими потребами. У готелях та ресторанах є відповідні проїзди, ліфти, ванні кімнати мають ручки та більше місця. На пляжах можна знайти дерев'яні майданчики або загартовану землю, спеціальні підйомники для купання в морі. Велику роль відводять гірськолижному спорту, створюючи спеціальні проекти, один з яких «Niepełnosprawni w górach – Razem na szczyt», метою якого є допомога людям з особливими потребами.

Туризму для осіб з особливими потребами в Італії присвячені спеціальні сайти з переліком історичних та культурних пам'яток, можна дізнатися подробиці функціонування транспорту, готелю з доступною інфраструктурою і спеціалізованих сервісів для людей з інвалідністю, замовити тур за певним туристичним маршрутом.

У Великій Британії створена група з питань інклюзивного туризму (England's Inclusive Tourism Action Group (EITAG)). Ця група функціонує з 2015 р. Вона включає в себе ряд провідних фірм та зацікавлених осіб в тому, щоб створити доступне середовище у країні та запровадити кращі практики інклюзивного туризму.

Прикладом, вартим уваги, щодо створення доступного середовища для людей з інвалідністю стала Breda (Голандія). Переможець Access City Award-2019. Це місто постійно вдосконалюється, щоб полегшити життя людям з особливими потребами. Однією з рушійних сил стала платформа «Бреда для всіх» – це організація, яка представляє різні установи, які підтримують людей з інвалідністю. Влада міста разом з громадськими організаціями робить все аби покращити доступність туристичних об'єктів.

В Ізраїлі для туристів з інвалідністю діє туристична кампанія та створений спеціальний сайт Israel4All, що пропонує інклюзивні тури з адаптованими туристичними маршрутами, досвідчених спеціалізованих екскурсів, спеціальне харчування тощо. Міжнародний аеропорт Ben-Gurion ідеально пристосований для зустрічі туристів в інвалідному візку з особистим супроводом, під час виходу з терміналу. Також передбачені спеціальні митні коридори, вікна паспортного контролю, просторі підйомники та спеціально облаштовані санітарні кімнати. Всі громадські автобуси адаптовані для осіб з особливими потребами та обладнані підйомниками. Туристичні пам'ятки та більшість розважальних закладів також пристосовані для туристів з інвалідністю. Створення належних умов для забезпечення доступності туристичних послуг для осіб з особливими потребами є сьогодні першочерговим завданням у системі розвитку туризму. Різноманітні проблеми розвитку туризму для осіб з особливими потребами в Україні свідчить про необхідність посиленої і системної уваги з боку суспільства.

Виявлено низку проблем пов'язаних з доступністю туристичних об'єктів і закладів розміщення для осіб з особливими потребами та відсутність адаптованих туристичних продуктів, потребує вирішення конкретних завдань на рівні регіональних органів місцевого самоврядування та представників сфери обслуговування. Усунення порушених проблем є важливим кроком до створення безбар'єрного середовища у місті Луцьку.

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ**

Колективна монографія

*За науковою редакцією
доктора економічних наук, професора Матвійчук Л.Ю.,
доктора економічних наук, професора Барського Ю.М.,
кандидата географічних наук, доцента Лепкого М.І.*

Формат 60x84 1/16. Обсяг 18,60 ум. друк. арк., 18,47 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 154. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. 38 066 936 25 49).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.